

certusque horror plures occupasset erga polygamiam successivam. Hoc scilicet factum supponit creditum esse quod unus uni simultanee copulari tantum debeat.

VI. Constat 3) ex re significata. Matrimonium enim est signum unionis Christi cum Ecclesia ita ut vir debeat diligere uxorem suam eique adhaerere, sicut Christus Ecclesiam dilexit eique adhaesit: atqui Christus totum suum amorem in unam Ecclesiam transtulit ut unus uni adhaereret; sic ergo et vir Christianus diligere uxorem debet ut affectum maritalem non dividat in plures uxores, sed unus uni copuletur. Scilicet similitudo inter matrimonium Christianum et Christi cum Ecclesia coniugium non in eo est tantum quod vir et mulier uniantur in unum, fiantque una caro sive unum principium generationis: sed et in modo quoque quo vir adhaeret uxori ipsam diligens sicut Christus Ecclesiam: Christus autem ita dilexit eam ut unam diligeret. Haec ratio valet pro quovis matrimonio, quia significatio haec instituta est ab initio. Cf. quae dicemus in Th. seq. Quia vero significatio actualis est ex institutione Dei, nihil prohibet quod Deus aliquando, ante completam unionem Christi cum Ecclesia per incarnationem, dispensaverit ab lege monogamiae simultaneae, ut deinceps videbimus.

VII. Ex doctrina Scripturae et Patrum habes damnari irritasque declarari secundas simultaneas nuptias etiam in hypothesis separationis aut divortii, imo has potissimum directe reprobari, unde collegimus omnes simpliciter proscribi. Ergo eae secundae nuptiae, quas post divortium civili iure factum contrahunt christiani, vivente adhuc priore coniuge, sunt turpes concubinatus.

THESIS XIV.

Comparata polygamia cum iure naturali, eadem non adversatur primis eius praeceptis, quibus quae sunt essentialia praecipiuntur; adversatur autem iis, quibus suadentur quae sunt congruentia.

I. Distinguunt Theologi cum s. Thoma (q. LXV. a. 1), praecepta prima et secunda. Prima dicuntur ea, quae per se evidentia sunt omnibus et eum locum tenent in operabilibus, quem prima principia in speculativis. Secunda vocantur illa, quae ex primis derivantur, sicut conclusiones in speculativis ex principiis per se notis. Ait porro s. Doctor quod quidquid inconvenientem reddit actionem fini, quem natura ex opere aliquo intendit, contra legem naturae esse dicitur. Finis autem, cui actio non conveniens sit, potest esse vel principalis,

vel secundarius. Item modus, quo actio opponitur fini sive primario sive secundo, potest esse duplex, nam vel impedit prorsus finem, vel facit difficilem aut minus decentem perventionem ad finem. Iam vero si actio sit inconveniens fini, ut omnino impediat finem principalem, ea prohibetur primis praeceptis legis naturae: si autem actio faciat difficilem, vel minus congruam perventionem ad finem principalem, aut quocumque modo incompetens sit fini secundo, ea prohibetur praeceptis secundis legis naturae.

Distinctio praeceptorum in duplicem classem potest quoque hoc alio modo exhiberi, ut nempe quaedam praecepta sint, quae praecipunt id quod est essentialia fini intento a natura, quod quidem est intrinsece bonum, et cuius oppositum est intrinsece malum: quaedam autem sint, quae praecipunt vel suadent id quod est congruum fini, quod deinceps positiva lege firmari potest fierique prorsus necessarium.

II. Iam vero polygamiam non esse prorsus contra naturae legem, seu non opponi primis praeceptis, quae essentialia praecipunt, et extrinsece et intrinsece probatur. Extrinsece, quia ea in lege vetere, Deo permittente, usurpabatur. Id 1° patet ex modo quo lex sequens proponitur. Deuter. XXI. 15 seq. Si habuerit homo uxores duas (כי תהינה ליש שתי נשים) Si sint viro binae uxores, h. e. si habeat vir binas uxores (quod proprie de polygamia simultanea intelligitur; quod certe ex specie propositi casus manifestum est, ex quo apparet utriusque filium potuisse esse primogenitum) unam dilectam et alteram odiosam, genuerintque ex eo liberos, et fuerit filius odiosae primogenitus volueritque substantiam inter filios dividere; non poterit filium dilectae facere primogenitum et praeferre filio odiosae. Iura primogeniti vult Deus integra manere etsi is sit filius odiosae vel minus dilectae: id vero supponit Deum habuisse utramque mulierem pro vera uxore; iura enim primogeniti non nisi ad filios legitimos spectant. At si Deus habebat utramque pro vera uxore, erat ergo talis, h. e. verum matrimonium inter virum et ipsas exsistebat, ideoque licita erat ea coniunctio. Supponitur ergo odiosa, quae poterat etiam esse secundo nupta, esse uxor, sive utraque vera uxor habetur. Item ibid. c. XVII. 16 seq.: praeceptum fertur quoad regem: non multiplicabit sibi equos לא ירבה-לו סוסים... non habebit uxores plures (ירבה-לו נשים) quae alliciant animum eius, neque argenti et auri iminensa pondera (eadem occurrit phrasis): quibus verbis non una uxor praecipitur, sicut nec unus equus; sed immodicus excessus prohibetur; implicite vero aliqua multitudo uxorum permittitur. Sane 2) multi sanctissimi viri Deoque maxime cari uxores plures habuere, ut Abraham duas habuit Saram et Agar.

Iacob quatuor, Liam, Rachelem, Balam, Zelpham. Elcana duas, Annam, Phenennam, David certe plures cf. 2. Reg. V. 13. XV. 16. 1. Paral. III. 1 seqq. Assur duas 1. Paral. IV. 5 etc. Iam vero haec non simplex tollerantia, sed permissio Dei dicenda est; nam existimare haud licet sanctos Patriarchas aut ignorasse quid eos facere ex iure naturae oporteret, aut contra conscientiam egisse, nulla vero unquam in Scripturis huius rei reprehensio aut reprobatio occurrit. Haec porro est plurium Patrum interpretatio. Quid quod Deus ipse, lege leviratus a se condita Deut. XXV. 5-9, occasionem frequenter dedit huiusmodi nuptiis? non enim excipitur, si frater defuncti iam sit uxoratus. Itaque Deus polygamiam simultaneam in L. V. permittit. Atqui Deus permittere nequid quod est intrinsece malum; huiusmodi autem est quod primis praeceptis iuris naturae prohibetur: ergo. Concubinae autem dicebantur quaedam, non quia non essent verae uxores, sed quia non essent matresfamilias, consortes honoris et iurium viri. Cf. 3. Reg. XI. 3.

III. Intrinsece quoque probatur a s. Thoma I. c. quia matrimonium habet pro fine principali prolis procreationem et educationem... pro fine secundario communicationem operum... et, in quantum est inter fideles, significationem Christi et Ecclesiae... Pluralitas autem uxorum neque totaliter tollit neque aequaliter impedit matrimonii primum finem, cum unus vir sufficiat pluribus uxoribus fecundandis et educandis filiis ex ea natis. Secundum verum finem non totaliter tollit, quamvis multum impediatur, eo quod non facile potest esse pax in familia, ubi uni viro plures iunguntur uxores; nec potest vir uxoribus petentibus semper satis facere. Tertium vero finem ait s. Thomas totaliter tolli, sed ipse ex iure naturae non est necessarius matrimonio. Ergo polygamia non est contra prima praecepta naturae, quae quod essentiale est praecipunt, neque proinde est simpliciter contra naturam.

IV. Sane pluribus in locis Augustinus ab omni malitia immunem vult coniunctionem Abrahami cum Agar: « Quod attinet ad rem gestam, nullo modo est invidendum de hac concubina crimen Abrahae; usus est ea quippe ad generandam prolem, non ad explendam libidinem nec insultans, sed potius obediens coniugi, quae suae sterilitatis credidit esse solatium, si secundum ancillae uterum, quoniam natura non poterat, voluntate faceret suum... Nulla est hic cupido lasciviae, nulla nequitiae turpitudine (De Civ. Dei L. XVI. c. 25) ». Porro ea ratio Augustini valeret nihil, nisi ponatur nulla Dei lege id fuisse tunc prohibitum, seu quod perinde est, tunc a Deo fuisse permissum. Nam certe propter eam rationem non probasset Augustinus in lege Evangelii huiusmodi matrimonia. Cf. L. XXII. contr.

Faustum c. 32. L. II. contr. Adversarium legis et prophetarum c. 9. L. III. De Doct. Christ. c. 18. et I. I. De nuptiis et concup. c. 8.... « Sic (honeste scilicet, ut spiritualiter regenerandi carnaliter gignerentur) patres sanctos ex Abraham et ante Abraham, quibus Deus quod ei placuerint perhibet testimonium, usos fuisse coniugibus neminem oportet dubitare christianum: quando quibusdam etiam singulis plures habere concessum est, ubi ratio fuit prolis multiplicandae, non variandae appetitio voluntatis ». Et de Bono Coniugali n. 33 contra Manichaeos, qui patres V. T. de pluribus calumniabantur uxoribus, ait eos non aliquid commisisse « contra praeceptum, quia nulla lege prohibebantur ». Cf. Hieronymum epist. 123 ad Ageruchiam n. 12. Chrysost. hom. 56. in Gen. n. 3. « Audiens Iacobum accepisse maiorem natu et postea minorem ne turberis: neque secundum statum, qui nunc est, opera quae tunc facta sunt iudices. Tunc enim, quia principia erant, permissum est cum duabus vel tribus vel pluribus uxoribus misceri, ut humanum genus propagaretur ».

Ambrosius quidem Lib. I. De Abraham c. 4 improbare videtur unionem Abrahami cum Agar tanquam malam, at reapse non est ita. Ut enim facti huius rationem reddat, ait: « Sed consideremus primum quia Abraham ante legem Moysis et ante Evangelium fuit: nondum interdictum adulterium videbatur. Poena criminis ex tempore legis est, quae crimen inhibuit, nec ante legem ulla rei damnatio est, sed ex lege. Non ergo in legem praevenit. Deus in paradiso licet coniugium laudaverit, non adulterium damnaverit ». Si adulterium proprie accipis, habes ab Ambrosio aliquando ipsum licuisse nec naturae iure prohiberi: quod satis absurdum est, ipsique Ambrosio repugnans hoc eodem in libro c. 2. n. 8 asserenti e contrario id iure ac lege naturae vetitum esse, idque notum fuisse Pharaoni: censuit autem Ambrosius: « eandem a viro, quae ab uxore deberi castimoniam » heic I. c. Nempe adulterium hoc in loco est Ambrosio id quod sua aetate propter Christi legem erat et dicebatur adulterium, unio nempe viri habentis uxorem cum alia muliere. Id negat Ambrosius aetate Abrahami fuisse prohibitum, idcirco eum negat peccasse in legem. Permissionis huius ibid. eas rationes affert Ambrosius, quas et Augustinus. Alibi tamen non negamus Ambrosium satis clare significasse censere se quod Abraham hac in re peccaverit, ut lib. De Paradiso c. XIII. n. 65: at culpa, quam supponit Ambrosius, potest esse venialis, quae rei per se spectatae non excludat liceitatem.

V. Est tamen polygamia haec simultanea quodammodo contra legem naturae, quatenus opponitur praeceptis praecipientibus vel suadentibus quod congruum est matrimonio. Si enim spectetur finis

secundarius, maxime ipsi congruum est ut una sit mulier, tum quia difficilis est pax in familia pluribus uxoribus existentibus; communicatio enim plurium in re amata causat zelum et lites: tum quia congruum est ut vir satisfaciat uxori quotiescumque iure petit. Et praeterea, quamvis essentia matrimonii vera sit etiam in viro et singulis suis uxoribus; congruum est tamen ut quemadmodum uxor totam sui corporis potestatem tradit viro, ut non sibi reservet ius alteri tradendi, ita et vir plenam sui corporis potestatem tradat uxori, ut obligatio, quam contrahit, par sit potestati, quam accipit. Itaque polygamia est quodammodo contra naturam, quatenus minus congruit matrimonio.

Ut difficultates solvas contra hanc ultimam conclusionem, adverte cum s. Thoma l. c. ad 7^m quod vir per matrimonium non dat sui corporis potestatem uxori quantum ad omnia, sed solum quantum ad illa, quae matrimonium requirit. Non autem requirit matrimonium ut quolibet tempore uxori petenti vir debitum reddat, quantum ad id ad quod matrimonium principaliter est institutum, scilicet bonum prolis, sed quatenus sufficit ad impraegnationem. Requiritur autem hoc a matrimonio in quantum est ad remedium institutum, ut nempe quolibet tempore petenti debitum reddatur. Hic autem est finis secundarius matrimonii. Et sic patet quod accipiens plures uxores non se obligat ad impossibile considerato principali fine matrimonii. Et ideo pluralitas uxorum non est contra prima praecepta legis naturae. Rursus ad 8^m. Illud praeceptum legis naturae: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, debet intelligi eadem proportionem servata. Non enim si Praelatus non vult sibi resisti a subdito, ipse subdito resistere non debet. Et ita non oportet quod sicut vir non vult mulierem habere alium virum, ipse non habeat aliam uxorem. Quia hoc non est contra prima praecepta legis naturae, sicut illud. Et ad 9^m. Non ita est contra naturalem inclinationem quod vir habeat plures uxores, quam quod uxor habeat plures viros. Unde affectus uxoris non tantum refugit consortium in viro, sicut e converso. Et ideo tam in hominibus quam in aliis animalibus invenitur maior zelus maris ad feminam, quam e converso.

VI. Adverte tandem quod ut polygamia, seposita etiam positiva lege prohibente, sit licita, necesse est ut propter honestos matrimonii fines, non propter effrenem libidinem contrahatur, atque ita ut uxoribus fas sit et ad prolem generandam et in remedium concupiscentiae uti matrimonio: quos quidem limites praetergressum esse Salomonem, qui millibus copulatus est, quis non videt?

THESIS XV.

Ratione tandem habita primitivae divinae institutionis, per eam monogamiae certe norma et exemplar praestitutum est eiusque congruentia significata: imo videtur quoque ibi lex eiusdem lata pro omnibus futuris matrimoniis, licet deinceps ab ea lege aliquo tempore sit dispensatum a Deo.

I. Quaestio est tandem an iure primitivae institutionis polygamia fuerit illicita et irrita; h. e. an in ipsa divina institutione matrimonii, lex a Deo lata fuerit de monogamia irritam faciens polygamiam. Certum est omnesque id facile concedunt, quod Deus, cum primum coniugium instituit non nisi unam Hevam uni Adamo copulans, facto huiusmodi ostendit monogamiam hominis conditioni congruere, atque hunc statum esse homini maxime naturalem, sibi quae auctori naturae probari monogamiam. Primus enim parens alias uxores habere non poterat, quam quas Deus creasset; nimis enim naturae adversatur patrem ducere filiam: Deus autem unam tantum mulierem viro Adamo fabricatus coegit ipsum monogamum esse. Est vero prorsus secundum rationem quod Deus in ipsa institutione matrimonii exemplum normamque praestituere voluerit coniugiorum deinceps secundum naturae leges contrahendorum. Quaeritur autem utrum in ipsa institutione *lex propria* lata a Deo fuerit praecipiens monogamiam, atque sic sanciverit praeceptum secundarium iuris naturae, ita ut deinde pro polygamia licite adhibenda opus fuerit *divina dispensatione*.

II. Disputant Theologi. Quidam id negant aiuntque solo iure positivo Evangelico polygamiam prohibitam fuisse. Innituntur ii potissimum auctoritati Patrum, qui huiusmodi primitivam legem videntur negare; ita Clemens Alex. Strom. L. III. l. c. qui docet Deum *exegisse* in vetere oeconomia polygamiam; Hieronymus epist. 69 ad Oceanum inquit n. 5.: « Sciebat Apostolus *lege concessum*, et exemplo patriarcharum ac Moysi familiare populo noverat in multis uxoribus liberos spargere; ipsis quoque sacerdotibus huius licentiae patebat arbitrium ». Augustinus De Doct. Christ. L. III. c. 12. « Sufficiens prolis causa erat uxoribus plurium simul uni viro habendarum *inculpabilis consuetudo* ». De Civit. Dei L. XVI. c. 38. « Eo tempore multiplicandae posteritatis causa plures uxores *lex nulla* prohibebat ». Contra Faustum L. XXII. c. 47. « Alia sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra praecepta. Quae cum ita sint, quid tandem est quod de pluribus simul habitis uxoribus